

Asia: VN/9365/2025

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko teillä lausuttavaa esityksestä yleisesti?

Sosiaali- ja terveysministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta. Sosiaali- ja terveysministeriö on aiemmin antanut lausunnon luonnoksesta hallituksen esitykseksi työnhakijan palveluprosessin ja työnvälityspalveluiden kehittämistä koskevaksi lainsäädännöksi. Kuten luonnoksessa työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n muuttamisesta todetaan, esitysluonnoksilla on keskinäisyhteyksiä.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa aluksi, että työttömyysturvalain (1290/2002) 1 luvun 1 §:n mukaan työttömän työnhakijan taloudelliset mahdollisuudet hakea työtä ja parantaa edellytyksiään päästä tai palata työmarkkinoille turvataan korvaamalla työttömyydestä aiheutuvia taloudellisia menetyksiä työttömyysturvalain mukaisesti. Työttömyysturvalaissa etuuden saannille asetetaan tarkempia edellytyksiä, joista osa koskee työttömän työnhakijan toimintavelvoitteita oman työllistymisen edistämisessä. Lausuttavana oleva esitys liittyy juuri näihin velvoitteisiin ja niihin liittyviin niin kutsuttuihin seuraamuksiin. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että muutosehdotukset tukevat työttömyysetuuksien kohdentumista niille työttömille työnhakijoille, jotka toiminnallaan edistävät omaa työllistymistään.

Lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin sosiaali- ja terveysministeriö lausuu seuraavaa.

2. Onko teillä lausuttavaa säädösehdotuksesta ja sen perusteluista?

Sosiaali- ja terveysministeriöllä ei ole lausuttavaa.

3. Onko teillä lausuttavaa esityksen vaikutusarvioista?

Sosiaali- ja terveysministeriössä on valmisteltu parasta aikaa lausunnoilla oleva toimeentulotukilain kokonaisuudistus, jossa ehdotetaan tiivistettäväksi jokaisen velvollisuutta hakea ensisijaisia etuuksia ja työttömän velvollisuuksia ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi. Lisäksi kiristettäisiin niitä sanktioita, joita henkilöille seuraa työttömyysturvalain näkökulmasta moitittavasta toiminnasta. Esityksen tavoitteena on saada mahdollisimman moni työtön toimeentulotuen saaja työvoimapalveluiden piiriin ja sitoutumaan siellä tarjottavaan tukeen.

Lausuttavana olevassa hallituksen esitysluonnoksessa työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n muuttamisesta on arvioitu, että esitysluonnoksessa ehdotetut muutokset lisääisivät toimeentulotuen saantia arviolta noin 21,8 euroa vuodessa. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että mikäli nyt lausunnoilla olevan toimeentulotukilain kokonaisuudistusta koskevan hallituksen esityksen sisältämät muutosehdotukset toteutuvat, työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n muuttamisesta syntyy nykyistä enemmän tilanteita, joissa toimeentulotuen perusosaa alennettaisiin. Näiden muutosten yhteisvaikutuksen on alustavasti arvioitu olevan noin 5 miljoonaa euroa toimeentulotuen kuluja vähentävä.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että toimeentulotukimenoja ja tulottomia tuen saajia lisäävät uudistukset eivät ole lähtökohtaisesti toivottavia. Nyt lausuttavana olevan hallituksen esitysluonnoksen osalta on kuitenkin syytä korostaa, että työttömällä työnhakijalla on itsellään mahdollisuus vaikuttaa siihen, syntyykö työttömyysturvaan katkoksia moitittavasta menettelystä asetettavan seuraamuksen perusteella. Lisäksi aktiivisuutta tilanteen korjaamiseksi (eli niin kutsutun työssäolovelvoitteen täyttämisen) voisi ehdotetun lakimuutoksen myötä osoittaa nykyistä lyhyemmällä työskentelyllä tai palveluun osallistumisella. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää muutosehdotusta toimeentulotukea tulottomana saavien kannalta myönteisenä.

Muilta osin sosiaali- ja terveysministeriöllä ei ole lausuttavaa esitysluonnoksen vaikutusarvioista.

4. Tulisiko työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n soveltamisalaa laajentaa uusiin työnhakijaa etuuden saamisen edellytyksenä velvoittaviin toimiin? Mitä nämä toimet olisivat ja miksi velvoittavuutta tulisi laajentaa niihin? Jos mahdollista, esittäkää myös arvio mahdollisen laajennuksen vaikutuksista.

Kysymykseen, tulisiko työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n soveltamisalaa laajentaa uusiin työnhakijaa etuuden saamisen edellytyksenä velvoittaviin toimiin, ministeriöllä ei ole lausuttavaa.

Sosiaali- ja terveysministeriö tuo kuitenkin tässä yhteydessä esiin valtioneuvoston sosiaaliturvan uudistamiseksi asettaman parlamentaarisen komitean (sosiaaliturvakomitea, toimikausi 23.3.2020–31.3.2027) työn. Sosiaaliturvakomitea käsittelee toisella kaudellaan sosiaaliturvan riskikategorioita. Komitea arvioi, miten nykyiset etuudet ja niihin kytkeytyvät palvelut vastaavat ihmisten todellisia elämäntilanteita muun muassa työttömyyden eri tilanteissa.

Sosiaaliturvakomitean välimietinnössä (Sosiaaliturvakomitean välimietintö. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:26) todetaan, että Suomen sosiaaliturvajärjestelmän erityispiirteenä kansainvälisessä

vertailussa on se, että etuudensaajaa ei samassa määrin osallisteta palveluihin tai muihin tukitoimiin etuuskauden pitkeytyessä. Tällöin yksilön oikeus palveluihin ei toteudu ja vastaavasti yksilöllä ei ole velvollisuutta osallistua palveluihin. Kyse on erityisesti työkyvyttömyysetuuksien, työttömyysturvan ja toimeentulotuen sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen, kuntoutuspalvelujen ja työllisyyspalvelujen suhteesta.

Sosiaaliturvakomitean välimietinnössä todettuunkin viitaten sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että kannustimet ja velvoitteet osallistua tarvittaviin ja tarkoituksenmukaisiin palveluihin etuuden saamisen ehdoissa voivat tuottaa kokonaisyötyä yksilölle ja yhteiskunnalle, kun palvelut ovat vaikuttavia yhteisesti asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa.

Lausuttavana olevan hallituksen esitysluonnoksen sivulla 15 todetaan, että ”Etuusoikeus säilyy, kun työnhakija hakee työmahdollisuuksia työllistymissuunnitelmassa tai sitä korvaavassa suunnitelmassa edellytetyllä tavalla ja osallistuu palveluprosessiin ja hänelle tarjolla oleviin palveluihin työvoimaviranomaisen antamien ohjeiden mukaisesti.” Sosiaali- ja terveysministeriö viittaa sosiaaliturvakomiteassakin keskusteltuun näkemykseen siitä, että etuudensaajaa ei voi velvoittaa osallistumaan palveluun, jos palvelua ei ole tarjolla tai palvelu ei ole tosiasiallisesti saavutettavissa.

Sosiaali- ja terveysministeriö tuo lisäksi esiin, että nykyisellään työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n soveltamisala pitää sisällään kuntouttavan työtoiminnan, joka kuuluu työllistymistä edistävien sosiaalipalveluiden palveluvalikoimaan. Kuntouttava työtoiminta on asiakasta velvoittavaa toimintaa, ja siitä kieltäytyminen tai sen keskeyttäminen voi johtaa työttömyysturvan sanktioihin ja toimeentulotuen perusosan alentamiseen. Kuntouttavalla työtoiminnalla voi täyttää veloitelausunnon edellyttämää työssäoloaikaa ja sen ajalta on oikeus työttömyysturvaan myös tilanteessa, jossa niin kutsutulta passiivijalta ei voida maksaa työttömyysetuutta.

Toimeentulotukilain kokonaisuudistusta valmistellut työryhmä totesi johtopäätöksensä, että sen pohtimien velvoitteiden tiivistämisen voidaan arvioida jonkin verran lisäävän kuntouttavan työtoiminnan kysyntää. Työryhmä näki siksi hyvin kannatettavana kuntouttavan työtoiminnan tai vastaavat elementit sisältävän palvelun säilymisen sosiaalihuollon palveluvalikoimassa.

Sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellaan parhaillaan työllistymistä edistävien sosiaalipalvelujen uudistusta, jolla voi olla vaikutusta nykyiseen palveluvalikoimaan. Suhteessa toimeentulotukilakiin ehdotettuihin muutoksiin on välttämätöntä, että jatkossakin aktivoitumista oman tilanteen parantamiseen voidaan osoittaa palveluilla, joihin osallistuminen on mahdollista myös heikommalla työ- ja toimintakyvyllä ja joissa tavoitteena on asiakkaan työ- ja toimintakyvyn kohentuminen. Tällä tarkoitetaan sitä, että sosiaalihuollon palveluvalikoimassa on hyvä säilyttää palvelu, jonka voidaan katsoa kuuluvan myös työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n soveltamisalaan, ja joka tukisi jatkossakin henkilöiden pääsyä ensisijaiselle etuudelle ja myös työllistymisen polulla eteenpäin. Samalla on syytä tunnistaa, että palvelun huomioiminen työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n soveltamisalaan edellyttää palvelulta ja sitä koskevalta sääntelyltä riittävää tarkkarajaisuutta.

Niemi Veli-Mikko
Sosiaali- ja terveysministeriö

Maisonlahti Marjaana
Sosiaali- ja terveysministeriö